

FOR TALE.

1. Da Døden havde hindret *Thukydides* i at gennemføre sin Plan om at fortælle den peloponnesiske Krigs Historie lige til dens Afslutning, og hans Værk, formodentlig snart efter hans Bortgang, var blevet offentliggjort i dets ufuldendte Skikkelse, var det ret naturligt, at Folk, der havde Interesse for Historieskrivning og tiltroede sig Evne til selv at optræde som Forfattere paa dette Omraade, maatte komme paa den Tanke at optage hans afbrudte Arbejde og føre det til Ende. Den første, der vovede Forsøget herpaa, og tillige den eneste, hvis Forsøg er naaet til os i dets originale Form, er *Xenofon*; derfor har jeg til Oversættelsen af *Thukydides's* Historie som nødvendigt Supplement føjet en Oversættelse af de to første Bøger af *Xenofons Hellenika* (d. v. s. Græske Historie), som indeholde en Skildring af de sidste 7 Krigsaar indtil Athens Undertvingelse i 404 og den dermed nøje sammenhørende Skildring af Borgerkrigen i Athen i Løbet af det paafølgende Aar.

2. *Xenofon*, *Gryllos's* Søn, var en Athenaier og tilhørte, som det synes, en ret velhavende Ridderfamilie; efter de Antydninger, man kan finde i hans egne Skrifter, maa han vistnok være født o. 425. I det stærkt bevægede politiske Liv i sin Fædreby lader det til, at han slet ikke har taget Del; det udskejende Demokrati har været ham imod, men paa den anden Side har han sikkert lige saa lidt kunnet forsone sig med de attiske Oligarchers raa og

hensynsløse Færd, som den ytrede sig i det sørgelige Aar efter Fredsslutningen. Derimod kom han tidligt, vistnok snart efter 410, i Forbindelse med Sokrates, som ved deres første Møde skal have fattet Interesse for den smukke Yngling, hvis Ansigt syntes ham at love meget godt. Xenofon har ogsaa stadigt vedblevet at nære stor Hengivenhed og Agtelse for Sokrates og hans Minde, og i sine »Sokratiske Samtaler« har han senere meddelt Efterverdenen sine Erindringer fra dette Omgangsforhold, dog vistnok gennemgaaende i en ret fri Bearbejdelse; men hans Begavelse har været af en temmelig overfladisk Art, hans Interesse hovedsagelig rettet paa det praktiske Livs forskellige Idrætter, og nogen dybere gaaende Forstaaelse af Sokrates's filosofiske Stræben eller nogen synderlig Evne og Lyst til at arbejde med paa dette Felt har han ikke haft.

Hans Samliv med Sokrates blev afbrudt 401, idet hans omtrent jævnaldrende Ven, Thebaieren Proxenos, som paa denne Tid var i Tjeneste hos den persiske Kongesøn Kyros som Fører for en Skare Lejetropper, skrev et Brev til ham og opfordrede ham til at komme til sig; han vilde bringe ham i Forbindelse med Kyros og stillede ham store Fordele i Udsigt. Xenofon fik straks Lyst til at følge Kaldet, men raadførte sig dog først derom med Sokrates. Denne var noget betænkelig ved Sagen, da han mente, at Xenofon maaske let kunde paadrage sig Athenaiernes Ugunst ved at gaa med Kyros, som jo havde vist sig som Athens bitre Fjende under den peloponnesiske Krig og ikke mindst bidraget til dets Undertvingelse ved den Hjælp, han havde ydet Lakedaimonierne; derfor raadede han ham til at gaa til Delfoi og raadspørge Apollons Orakel om den paatænkte Rejse. Xenofon var imidlertid saa opsat paa at komme af Sted, at han kun spurgte Oraklet om, hvilke Guder han skulde ofre og bede til for med Held at kunne foretage denne Rejse og komme velbeholden hjem igen; og derom gav da Guden ham Besked. Sokrates bebrejdede ham, at han ikke først og fremmest havde spurgt Guden, om han skulde rejse eller ikke; men siden han nu engang havde

formet sit Spørgsmaal paa den anden Maade, opfordrede han ham til at rette sig efter Oraklets Bud. Saa drog Xenofon da over til Sardeis i Lydien, hvor han traf Proxenos og af denne blev forestillet for Kyros, som just da var i Færd med at tiltræde sit længe i al Hemmelighed forberedte Oprørstog mod sin Broder, Perserkongen Artaxerxes. Han blev af dem begge overtalt til at blive og gaa med paa dette Tog; og uden enten at tjene som menig Soldat eller at beklæde nogen Officerspost fulgte han saa med den græske Lejetroppehær paa dens Tog til Kunaxa i Babylonien, hvor det ulykkelige Slag stod, der kostede Kyros Livet. Da kort derefter de fornemste Førere for den græske Hær ved List vare blevne fangne og henrettede af Tissafernes, og Hærens Stilling dybt inde i Fjendernes Land syntes aldeles fortvivlet, var Xenofon efter den Fremstilling, han selv har givet af »de 10,000's Tog« i sin *Anabasis*, den første, der opmandede sig selv og tillige fik Hæren opmuntret til med Kraft at tage fat paa Bestræbelserne for at frelse sig hjem igen. Han blev vel ikke den egentlige Hovedanfører for Hæren, men dog en af dens vigtigste Førere paa Tilbage-toget; og det skyldtes i forreste Række hans Dygtighed og Energi som Feltherre, at Resterne af Hæren uden større Tab slap bort gennem Armeniens Bjærgegne til Sortehavets Kyst og derpaa langs med denne over til Thrakien. Efter at »Kyreierne« dér en kort Tid havde taget Tjeneste hos Kong Seuthes, førte Xenofon dem i Foraaret 399 over til Lilleasien, hvor de lod sig hverve af Lakedaimonieren Thibron, som paa den Tid førte Krig dér mod Farnabazos og Tissafernes.

Om Xenofon muligvis herefter har aflagt et kort Besøg i Athen, som han havde paatænkt at gøre, medens han var i Thrakien, er uvist; er han kommen derhen, kan han i alle Fald ikke have befundet sig vel eller opholdt sig længe i denne By, hvor man nylig havde henrettet Sokrates og nærede Mistanke til alle hans Disciple, — og vel mere til ham end til nogen anden. Vi høre først om ham igen i Aaret 396; da var det, at Agesilaos, som nylig efter Kong

Agis's Død væsentlig ved Lysandros's Hjælp var bleven Konge i Sparta, paatog sig at drage over til Asien for dér at føre Krigen imod Perserne for de helleniske Stæders Frihed. Xenofon sluttede sig til ham, fulgte ham i hans Kampe derovre i de næste Aar og var siden den Tid stadigt nøje knyttet til ham som hans ivrige Tilhænger og Beundrer. Imidlertid havde Perserkongen ved Bestikkelser bragt en truende Forbindelse i Stand imod Sparta mellem Theben, Athen, Korinthos og flere andre helleniske Stater, og der var udbrudt Krig i Hellas; Lysandros, som var falden ind i Boiotien med en lakedaimonisk Hær, var omkommen i et Slag ved Haliartos, og Kong Pausanias, som ikke var mødt i rette Tid for at hjælpe ham, var bleven dødsdømt i Sparta og havde maattet redde Livet ved at gaa i Landflygtighed. Da nødtes Sparta til at kalde Agesilaos hjem fra Asien for at kæmpe mod dets Fjender i Hellas; han ilede i Hast gennem Thrakien, Makedonien og Thessalien og kom i Efteraaret 394 til Boiotien, hvor han ved Koroneia sejrede over Boioterne og et med dem forbundet Hjelpekorps fra Athen. Xenofon havde fulgt ham paa dette Tog og var ogsaa til Stede i hans Hær under Slaget, enten han nu blot har været Tilskuer eller taget Del i Kampen; man kan da let forstaa, at hans Landsmænd paa denne Tid have udstedt et Landsforvisningsdekret imod ham, hvad enten saa dette er sket før eller efter Slaget ved Koroneia. Lakedaimonierne, som han nu ene havde at holde sig til, holdt ham skadeløs for Tabet af hans Gods i Attika: de skænkede ham en smuk Landejendom ved Skillus i Elis, nær ved Olympia, som han endda udvidede ved Køb for sine egne Midler, og her levede han siden i en lang Række Aar et behageligt Fredsliv, sysselsat med Driften af sin Gaard, med Jagt og anden Sport, samt endelig med Skribentvirksomhed; de fleste af sine mange, i Indhold meget forskelligartede Skrifter synes han at have udarbejdet under Opholdet her. Aar 371 blev hans Gods imidlertid hærget af Eleierne, som tillige med de fleste andre Peloponnesiere havde rejst sig mod Sparta, efter at Epameinondas havde besejret dets Hær ved

Leuktra; Xenofon maatte da begive sig bort og gik først til Lepreon i Trifylien og siden til Korinthos, hvor han synes at have henlevet Resten af sit Liv. Rigtignok blev senere hen (maaske o. 365), da Athen og Sparta havde begyndt at nærme sig venskabeligt til hinanden for at værges sig mod Theben, Landsforvisningsdekretet mod ham ophævet paa Forslag af den attiske Folkeleder Eubulos; men der er ingen Antydning af, at han har gjort Brug af Tilladelsen til at vende hjem til Athen. Derimod bleve hans to Sønner optagne i det attiske Ridderkorps og kæmpede med i dettes Rækker 362 i Slaget ved Mantinea, hvor den ene af dem, Oryllos, faldt efter en heltemodig Kamp. Xenofon selv har, som et Sted i hans *Hellenika* viser, endnu været i Live Aar 359 (eller 357); men hvor længe derefter han er død, vides ikke. —

3. Der er ingen Anledning her til at gaa ind paa Xenofons mangesidige Forfattervirksomhed, ja end ikke til at give en almindelig Charakteristik af ham som Historie-skriver, for saa vidt en saadan i det hele kan gives; thi i de Værker af ham, der høre Historieskrivningen til, nemlig (i det mindste til Dels) hans *Anabasis*, de to Hoveddele af hans *Hellenika* og det lille, for en Del af *Hellenika* excerpere Mindeskrift over Kong *Agessilaos*, viser han sig temmelig forskellig. Vi ville blot holde os til det her oversatte Stykke; og om det er der ikke meget at sige. Det fremtræder, som allerede bemærket, nu som første Del af hans *Hellenika*, et Værk, som efter Forfatterens Mening skulde være en Skildring af Grækenlands Historie i Tiden fra 411 til 362; og efter den af Alexandrinerne foretagne Inddeling af det hele Skrift i 7 Bøger omfatter det de to første Bøger. Men den Maade, hvorpaa dette første Afsnit ender, synes mig uimodsigeligt at vise, at det, som Niebuhr først har hævdet, oprindeligt har været udarbejdet som et selvstændigt Skrift for sig, bestemt til at supplere Thukydidens Værk, og at det først er senere hen, Xenofon har fattet Planen om ogsaa at skrive Hellas's Historie i det følgende Tidsrum og udført denne Plan ved et temmelig spredt Arbejde gennem en lang

Tidsudstrækning; siden ere saa de to Værker blevne forbundne til eet, formodentlig først efter Xenofons Død. Det adskiller sig da ogsaa, og det paa en ret fordelagtig Maade, fra de sidste 5 Bøger af Hellenika, hvad der utvivlsomt alene skyldes den Omstændighed, at Xenofon har udarbejdet det under stærk Paavirkning af en umiddelbart forudgaaende Læsning af Thukydidés's storslaaede Værk; thi om han end paa Grund af sin ringere Begavelse og vel ogsaa som Følge af ungdommelig Umodenhed ikke paa nogen Maade har magtet at løse Opgaven saaledes, som Thukydidés vistnok vilde have løst den, saa mærker man dog her i det mindste lidt til en Stræben efter et alsidigt Overblik over det historiske Stof, der skulde behandles, efter en noget dybere Indtrængen i de kæmpende Parters og de ledende Personligheders Tanker og Motiver og endelig efter en rolig, upartisk og harmonisk Fremstilling; paa saadanne Egenskaber skorter det ham derimod mere eller mindre i Resten af Hellenika. Paa hvilken Tid han har paabegyndt og udarbejdet det her foreliggende Afsnit, og hvorledes han har samlet Stoffet dertil, er det ikke let at sige noget om med Sikkerhed, da han selv ikke har givet mindste Antydning derom i Skriftet. Jeg skulde dog efter Fortællingens hele Charakter nærmest være tilbøjelig til at antage, at han i det væsentlige har haft det hele Materiale til dette Stykke (i det mindste indtil Freden i 404) samlet og maaske endog til Dels udarbejdet saaledes, som vi nu læse det, i Tiden lige før hans Bortrejse fra Athen for at gaa til Kyros; den endelige Udarbejdelse og Udgivelse af hele Stykket til Slutningen af 2. Bog falder derimod maaske nok noget senere, under de første Aar af hans Ophold i Skillus. Jeg antager ogsaa, at han hovedsagelig har bygget sine Skildringer paa personlige Erindringer, som han dog paa den Tid, medens han har opholdt sig i Athen, har haft let Adgang til at faa klarede, sikrede og udfyldte ved at spørge sig for hos ældre Medborgere, til Dels vel ogsaa hos Fremmede, for saa vidt det gjaldt om at faa Oplysninger særligt om de spartanske Personligheder. Saadanne Tildragelser som Alkibiades's Hjem-

komst til Athen, Feltherreprocessen, Slaget ved Aigospotamoi med Athens paafølgende Belejring og Underkastelse, endelig Tredivemandsregeringens Færd og Demokraternes Kamp for at komme hjem igen til Athen maa han efter sin Alder have haft Modenhed nok til at opfatte saaledes, at de have efterladt et blivende Indtryk i hans Sjæl. Derimod tror jeg ingenlunde paa, at han skulde have haft Adgang til at benytte det Materiale, Thukydidens muligvis havde efterladt sig, lige saa lidt som paa Fortællingen om, at han skulde have faaet det Hverv at udgive Thukydidens Værk; og Archivstudier er det vistnok kun altfor sikkert, at han ikke i mindste Maade har indladt sig paa. En omhyggelig og udtømmende Historieskrivning har ikke været hans Sag; det har han hverken haft Forstand paa eller Taalmodighed til. Han har som den dannede unge Mand, han var, været i Stand til at give en klar og letflydende, livlig og behagelig Fremstilling af de historiske Begivenheder i det behandlede Tidsrum, saavidt og saaledes som han selv eller ved andres Hjælp har kunnet huske dem, og i Medfør af selve Begivenhedernes Karakter har han paa sine Steder kunnet gøre Skildringen gribende og virkningsfuld; paa nogle Steder har han tillige, og det ikke ganske uden Held, forsøgt at komponere Taler efter Thukydidens Mønster, men i en ganske simpel, klar og let Stil; hans Sprog er overalt jævnt, naturligt og smukt, saaledes som de dannede Klassers almindelige Talesprog har været, men uden højere Sving eller noget særligt karakteristisk Præg. Dette er de gode Egenskaber ved den Prøve paa Historieskrivning, han her har leveret; men i øvrigt har den meget væsentlige Mangler. Thi den er langt fra tilstrækkeligt indtrængende og dybtgaaende; den er ikke saa lidt ufuldstændig, idet han paa ikke faa Steder har oversprunget endog ret væsentlige Ting; og endelig iagttaget han ikke strengt den tilbørlige Orden ved Fremstillingen af Begivenhederne inden for det chronologiske Schema, han har valgt sig i disse Bøger, hvor han aabenbart har villet følge det samme Ordningsprincip som Thukydidens. De sidstnævnte Mangler har jeg, saavidt det lod sig gøre, søgt at

raade Bod paa ved i Anmærkningerne at meddele det, der kan faas ud af vore andre Kilder for dette Tidsrums Historie, Diodoros, Plutarchos og fremfor alt det nyfundne Skrift af Aristoteles om Athens Statsforfatning.

For min Oversættelse har jeg særligt lagt Dindorfs Tekst-udgave hos Teubner (1881) til Grund, men ved Siden deraf benyttet Kellers, Breitenbachs og adskillige andre Udgaver; Teksten har jeg paa ikke ganske faa Steder maattet ændre ved Konjekturen enten af andre (især Hollænderen Hartman) eller af mig selv; men dette er det ikke her Stedet til at tale nærmere om. Angaaende mine Grundsætninger som Oversætter kan jeg i det hele henholde mig til, hvad jeg har sagt i Forordet til Oversættelsen af Thukydides. Til Slutning bringer jeg her paa ny Rektor *Lefolii* min Tak for den gode Hjælp, han har ydet mig under Korrekturen.

Kjøbenhavn d. 15. Juni 1900.

M. Cl. Gertz.
